

EĞİTSEL BİR ARAÇ VE ORTAM OLARAK VİDEONUN TARİHSEL GELİŞİMİ*

Asiye ATA**

Abdulkadir ATİK***

ÖZET

Görsel formların; dikkat çekme, etkili olma, algılama ve anımsama gibi eğitsel işlevlerle kullanımı oldukça eskilere dayanmaktadır. Var olanın taklit edilmesi, görünmeyen görünür kılınması çabaları fotoğraf makinesi ve sinemaskopun ortaya çıkmasıyla yeni bir anlam kazanarak, mekanik görüntü döneminin başlamasıyla sonuçlanmıştır. Hareketlenen görüntülere sesin eklenmesiyle birlikte video olgusu kendini göstermiştir. Görsel-işitsel bir kitle iletişim formu olarak video; sinema, radyo, televizyon ve internet gibi kitle iletişim araçlarının gelişimine paralel bir seyir izlemiştir. Eğitsel bir araç ve ortam olarak videonun tarihsel gelişiminin ele alındığı bu çalışmada bir yandan videonun gelişimi ortaya konulurken diğer yandan bu gelişme esnasında videonun eğitsel potansiyelindeki değişim tartışılmaktadır. Literatür taraması yöntemiyle gerçekleştirilen bu çalışma, özellikle teknolojik gelişmelerin videonun eğitsel potansiyel ve işlevlerini nasıl değiştirdiği sorunsalı üzerinden sistematize edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Video, Video Ders, Öğretim Materyali, Eğitim Teknolojisi

HISTORICAL DEVELOPMENT OF VIDEO AS AN EDUCATIONAL TOOL AND ENVIRONMENT

ABSTRACT

The use of visual forms for educational purposes such as drawing attention, being effective, making students perceive and remind dates back to early times. Imitating what already exists and making visible what is invisible turned into a new dimension with the emergence of cameras and cinemascope, and resulted in the start of mechanical image period. The phenomenon of video showed itself by adding sound to motion images. Video, as a visual-audial mass communication form, followed a course in line with the development process of mass communication tools such as cinema, radio, television, and Internet. This study deals with historical development of video as an educational tool and environment. It focuses on the development of video on one side whereas it also discusses the change in educational potential of videos. This is a literature review study. It particularly systematizes the problem of how technological developments change educational potential and function of videos.

Keywords: Video, Video Lesson, Teaching Material, Education Technology

* Bu makale, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İletişim Bilimleri Anabilim Dalında kabul edilen "Etkili Video Ders Çekim ve Tasarım Sürecinin İncelenmesi: Bir Model Önerisi" adlı doktora tezinden üretilmiştir.

** Arş. Gör. Dr., Atatürk Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, asiye.ata@atauni.edu.tr.

*** Yrd. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü, kadir@atauni.edu.tr

GİRİŞ

Bir iletişim formu olarak görsellik; bazen kendini ifade etme aracı, bazen uzak ve kitle iletişimini kolaylaştıran bir uygulama bazen de dünyayı anlama ve anlamlandırma biçimi olarak eskiden beri uygulanagelmıştır. Dünyayı görüntülerle “yeniden sunma” isteğinin tarihi, mağara resimleriyle ilk çağlara kadar gitmektedir. Yüzlerce yıl ressamlar için en büyük amaç, doğanın gerçeğe en yakın kopyasına ulaşmak olmuştur (Canıklıgil, 2014:13). Yazının icat edilmesinden önceki dönemlere bakıldığında görselliğin, sözlü kültürde de temel unsur olduğu dikkatleri çekmektedir. Bu anlatım gerek mağaralarda yer alan resimlerde gerek taşlar üzerindeki kazılarda gerekse ahşap üzerine oymalarda veya görsel bir totemde gözlenmektedir (Şahin, 2009:17-18). Sonraki süreçte görseller uzun bir dönem yazının yerini almış, hiyeroglif adı verilen resim-yazı birlikteliği günümüze kadar devam etmiştir. Resimlerin harflere dönüşmesiyle birlikte görselliğin, yazıyı destekleyici bir unsur olarak kullanılmaya devam ettiği görülmektedir. Hemen her kültürde, kalabalık kitlelere ulaşmanın en kolay ve etkili yolu olarak görsellerden yararlanıldığı görülmektedir. Örneğin Ortaçağ’da harfleri okuyamayan kalabalıklar için oluşturulan Biblia Pauperum’lar resimli kutsal kitap örnekleri olarak görselliğin tarihçesinde yerlerini almışlardır (Cündioğlu, 2010).

Görüntü teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte görselliğin işlevleri artmış ve uygulama alanı genişlemiştir. “Teknik görüntü” denilen kavramın ortaya çıkması ise 1826’da Joseph Nicéphore Niépce’nin bugüne kadar korunan ilk fotoğrafıyla olmuştur (Canıklıgil, 2014:13). Fotoğrafla birlikte hareketli görüntü, sesle birlikte ise görsel ve işitsellik ön plana çıkmakta ve teknolojinin getirdiği bu yeniliklerle birlikte bu süreç videoya kadar gelmektedir. Video ile sözün görüntüye dönüşümü gerçekleşmektedir. Video, bir görüntüyü anında kayıt yapmanın ötesinde görüntü ve ses olarak çoğaltarak yeniden üretmektedir (Kılıç, 1995:10). Video teknolojisiyle görüntünün hareket kazanması ve görüntüye eklenen ses, yazı gibi unsurlarla daha cazip ve etkili bir görsel formatın ortaya çıkması mümkün olabilmıştır. Bu gelişme videoyu etkili bir eğitsel materyale dönüştürmüş ve kullanım alanını genişletmiştir.

Öğrenmede araç-gereçler, hitap ettikleri duyu organlarına, zihinsel farkındalığa ve temin edilebilme özelliklerine göre sınıflandırılabilir. Literatürde hitap ettikleri duyu organlarına araç-gereç sınıflandırılmasına daha çok rastlanmaktadır. Araç-gereçler hitap ettikleri duyu organlarına göre görsel, işitsel, görsel-işitsel, teknoloji destekli araçlar; zihni farkındalığına göre somut, soyut, somut-soyut araçlar, temin edilebilme özelliklerine göre basit ve öğrenciye yaptırılabilir, öğretmenin tasarlayıp geliştirebileceği, satın alınabilecek araçlar olarak sınıflandırılmaktadır (Çelik, 2009:39). Video, işlevselliği ve çok boyutlu yapısıyla her türlü eğitsel sınıflandırmada öne çıkmaktadır. İlk dönemlerde televizyonlarda gündeme gelen eğitsel video uygulamaları sonraki süreçte eğitim kurumlarında oluşturulan video sınıf veya laboratuvarlarına doğru yaygınlık kazanmıştır. Teknolojik gelişmeler bir

yandan video kaydını kolaylaştırırken öte yandan kurgu başta olmak üzere video işleme uygulamalarını kolay ve masrafsız hale getirmiştir.

Videonun gelişiminin önündeki son engel olan erişim ve paylaşım sorunu ise yeni medya teknolojileriyle ortadan kalmıştır. Dijital videoların ve sesin web ortamında kullanımı, videonun eğitsel açıdan önemini artırmıştır. Günümüzün eğitim dünyası aynı zamanda başta video olmak üzere zengin bir multimedya dünyasının oluşturduğu e-öğrenme ortamıdır. (Bijnens vd., 2004:5). E-öğrenme hem öğrenenler hem de eğitimciler için yepyeni olanaklar sağlamaktadır. Dijital video yoluyla profesyonel gelişim fırsatlarını kullanan eğitimciler, öğretim tekniklerinin yanı sıra uzaktan öğrenme kaynaklarını kullanarak gözlemlene ve modelleme yeteneğini de kazandırmaktadırlar (Mardis, 2009: 244).

Eğitsel bir araç ve ortam olarak videonun tarihsel gelişiminin ele alındığı bu çalışmada bir yandan videonun gelişimi ele alınırken diğer yandan bu gelişme esnasında videonun eğitsel potansiyelindeki değişim tartışılmaktadır. Literatür taraması yöntemiyle gerçekleştirilen bu çalışma, özellikle teknolojik gelişmelerin videonun eğitsel potansiyel ve işlevlerini nasıl değiştirdiği sorunsalı üzerinden sistematize edilmektedir.

1. GÖRSEL-İŞİTSEL BİR MATERYAL OLARAK VİDEONUN ÖĞRENMEDEKİ İŞLEVİ

İnsanların bilgi amacıyla kullandığı üç temel yöntem vardır: Görsel, işitsel ve dokunsal. Silverman, öğrencilerin bilgiyi işlemek için üç temel öğrenme stiliyle ilgilenmiştir: Görsel-mekânsal, işitsel-sıralı, dokunma yoluyla öğrenme.

- Görsel-mekânsal öğrenenler, yeni bilgileri resimler ve üç boyutlu bütüncül olarak görselleştirilen bilgi üzerinden öğrenirler.
- İşitsel-sıralı öğrenenler sıralı olarak, genelde adım adım öğrenirler.
- Dokunma yoluyla öğrenenler, fiziksel dokunma ve duyu aracılığıyla bilgi alır ve onlar hem görsel hem de işitselden yararlanırlar (Cruse, 2011: 4-5).

Ellul ‘Sözün Düşüşü’ adlı eserinde günümüzdeki eğitim anlayışının değiştiğini, imajlar evreni incelendiğinde eğitimin başlangıcından itibaren bir çocuğun kendisini, resimler ve haritalarla kuşatılmış durumda olduğunun görüldüğünden bahseder. Kitapları, giderek zekice ve bol bol resimlenir. Bu, günümüzde kitapların yalnızca armağan baskıları için değil, aynı zamanda, biricik amacı çocuğun duyularına doğrudan yönelmek, dikkatini zorlamak, renksiz, karmaşık metinlerin artık cezbedemeyeceği bir ilgi türünü harekete geçirmek olan ders kitapları için de geçerlidir. İmajlar kullanıldığında öğretim daha kolay hale getirilir; onlar yalnızca dersi desteklemezler; bazı durumlarda onun yerini bile alabilirler. “Bir imajın kısa bir sürede uzun bir konuşmanın öğrettiğinden çok daha fazlasını öğreteceğini” herkes kabul

eder (2015: 150). Resim ve fotoğraflar gibi görseller de somuta benzerliklerinden dolayı, metinlere geçişi kolaylaştırırlar (Çakır, 2014: 171). Eğitim pratiğinde uygun illüstrasyonlar algısal soyutlama yoluyla öğrenmeye klavuzluk etmelidir. Bazı ders kitaplarında bunun başarıyla uygulandığı görülmektedir. İllüstrasyonlar, öğrencinin zihinsel gelişiminin ve verili konuyla tanışıklığının belli bir evresine denk düşen soyutlama düzeyine yeterince titiz şekilde ayarlanmış olmayabilir. Doktor ve hastayı tam teçhizatlı bir muayene odasında resmederek sülüklerin nasıl uygulanacağını, ya da bir kemik kırığının nasıl tedavi edileceğini gösteren ortaçağlardaki tıp ders kitaplarından bu yana çok fazla ilerleme kaydedilmiştir. Fakat ne ölçüde sadık bir kopyalama yapılacağı ve ne ölçüde basitleştirmeye gidileceğiyle ilgili karar, eğitimsel deneyim ve görsel tahayyül gerektir. Bu karar, tamamen öğretimin soyutlama düzeyine uygun bir karar olmalıdır. Örneğin coğrafi bir harita ne kadar ayrıntı içermelidir? Öğrenci görsel karmaşıklığın ne kadarını kavrayabilir? (Arnheim, 2015: 339). Resimler ve filmlerin, görsel düşünmenin gereklerini karşılamaları önemlidir. İmgenin ilgili özellikleri görsel açıdan yorumlanmasını mümkün kılacak şekilde şekillendirilmiş olması gerekir (Arnheim, 2015: 341).

Mayer'e göre (2001: 7), çoklu ortamda öğrenmeye üç farklı bakış açısı vardır:

1. Medyanın kullanılması: İki veya daha fazla aracın kullanılması olarak bilgisayar, hoparlör vs.
2. Sunum modlarının kullanılması: Bilginin sözcük ve resimlerle sunulması olarak ekrandaki yazılı metin ve animasyonlar.
3. Duyuşsal modların kullanılması: Bilginin gözlere ve kulaklara hitap etmesi olarak anlatım ve animasyon.

Eğer bilgi sadece sözcüklerle sunulursa öğrenciler zihinlerinde sadece sözel model geliştirirler. Bundan dolayı resimsel model oluşturmak konusunda zorluk çekebilmeleri muhtemeldir (Mayer, 2001: 63). Bu yüzden eğitim-öğretimde çoklu medya kullanmak önem arz etmektedir. Görsellerin öğrenmedeki rolüne Edgar Dale'nin 1946 yılında yaptığı çalışma örnek olarak verilebilir. Edgar Dale'nin Öğrenme konisine göre (Yaşantı konisi olarak da adlandırılıyor) insanlar öğrendiklerinin %83'ünü görme, %11'ini işitme, %3,5'ini koklama, %1,5'ini dokunma, %1'ini tatma duyularıyla edindikleri yaşantılar yoluyla gerçekleşmektedir (Çilenti, 1991: 36). Eğitimde görme ve işitmenin ne kadar önemli olduğu görülmektedir.

Görsel öğelerin öğrenmedeki rollerini Seferoğlu (2014: 28) şu şekilde açıklar:

- Öğrenen bireylerin dikkatini çekerek onları güdüler.
- Öğrenenlerin dikkatlerini canlı tutar.
- Öğrenenlerin duygusal tepkiler vermelerini sağlar.
- Kavramları somutlaştırır.
- Anlaşılması zor olan kavramları basitleştirir.

- Şekiller yoluyla bilginin düzenlenmesini ve alınmasını kolaylaştırır.
- Bir kavramla ilgili öğeler arasındaki ilişkileri örgüt şemaları ve akış şemaları yoluyla kolayca verebilir.
- Bazı öğrencilerin görsel öğelerle kaçırılmaları olası birtakım noktaları anlama şansı verebilir.

Görsel-işitsel bir araç olan video günümüzde çok önemli bir yere sahiptir. Görme makinesinin evriminin fotoğraf makinesi ile başladığını düşünen Paul Virilio, bu sürecin şu andaki son aşamasının halkı sürekli gözetim altında tutan video cihazı olduğunu belirtir (Çakır, 2014: 79). Virilio, yeni görselleştirme teknolojileri hepimizin görsel kültürünü yakalayan “görme makinesi”ni de tartışarak “görsel kültür” teriminin kullanıldığı dönemi sosyal yaşamın bir parçası olan görselin bol olduğu dönem olarak tanımlar (Rose, 2007: 4). Eski bir klişede olduğu gibi: “Bir görüntü bin kelimeye bedeldir.” Hareketli görüntüler eklemek öğrenme bağlamında da özgünlük, gerçeklik ve canlı dersin içeriğini geliştirebilir. Hareketli görüntü bir yüzyıl önce büyülü fenerden gelerek son web teknolojileriyle günümüzde eğitimin de bir özelliği olmuştur. Bir yüzyıl boyunca, hareketli görüntü teknolojilerinin birbirini izlediği görülmüştür: Film, televizyon, videotıyp, video disk, dijital masaüstü video, multimedya, CD-ROM, video konferans, interaktif TV ve şimdi web-tabanlı medya (Bijnens vd., 2004:7).

Yeni teknolojik gelişmeler, eğitimde kullanılan ortamları ve yöntemleri zenginleştirmektedir (Alkan, 2011: 32). Bu araçlardan biri olan video, eğitim teknolojisinin ortam boyutu ile ilgili bir uygulamadır (Alkan, 2011: 31). Video, Latince “görmek” fiiliyle aynı kökten gelir ve bu kökten türeyen başka kelimeler, “görü” (*vision*), “görünür” (*visible*) ve videokasetine (*videotape*) dek uzanır (Ong, 2014: 100). Video, görüntü ve sesi birlikte kullanma olanağı sağlaması nedeniyle daha fazla duyu organına hitap eden bir araçtır (Seferoğlu, 2014: 100). Videonun eğitim yönünden taşıdığı önem onun etkili bir iletişim ve öğrenme ortamı sağlayabilmesinden kaynaklanmaktadır (Seferoğlu, 2014: 99). Görüntü ve sesi kayıt ederek anında sunabilen ve defalarca yeniden kayıt olanağı sağlayan *video kayıt aygıtları*; ayrıca video sistemleriyle birlikte çalışan ileri teknolojilerle özellikle de bilgisayar teknolojisi ile sanatçıya yepyeni ortamlar sunmaktadır (Kılıç, 1995: 11).

Videolar görsel ve işitsel özelliği olan, asenkron yapıya sahip, belli bir konu içeren öğretici özelliği olan etkileşimli veya etkileşimsiz özelliklere sahiptir. Video kullanmanın öğretim sürecine birçok katkısı vardır. Bu katkılar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Görme ve işitme duyusuna aynı anda etki eder.
- Hareket, renk ve ses boyutlarıyla öğrenmeyi kolaylaştırır.
- Özel görüntü ve çekim tekniklerini kullanabilme olanağı sağlar.
- Bilginin sunuluşunda ve akışında düzen sağlar.
- İstenilen sayıda tekrar yapabilme olanağı sağlar (Orhan ve Akkoyunlu, 1999: 137).

- Okuma ve ders materyalini güçlendirir.
- Öğrenciler arasında ortak bilgi tabanının gelişimine yardım eder.
- Öğrencilerin anlama ve tartışma kabiliyetini artırır.
- Farklı öğrenme stillerini geliştirir.
- Öğrenci motivasyonunu ve öğrenme şevkini artırır.
- Öğretmen etkinliğini teşvik eder (CPB, 2004: 2).
- Görsel bir film, uzun bir metni okumaktan daha etkili olabilir (Seferoğlu, 2014: 100).
- Esnektir.
- Kullanıcı kontrollüdür.
- Etkileşimli videolar öğrenci için idealdir. (CPB, 2004: 9).
- Edinilmesi, kullanılması, çoğaltılması ve saklanması kolaydır.
- Her an izlenebilir.
- Görüntü ve ses kalitesi kaybolmaksızın birçok kez kullanılabilir.
- Filme göre yükleme daha kolaydır.
- Video yardımıyla materyalin istenen bölümüne daha hızlı geçiş yapılabilir.
- Video evlerde yaygınlaştığından daha çok sayıda öğrenci boş zamanlarında öğretim kasetlerini CD'lerini kullanabilir.
- Canlı ya da kayıt video programları, kablo yoluyla pek çok sınıfa, uydu yoluyla da anında tüm dünyaya sunulabilir.
- Video filminin tümü ya da bölümleri, zamanında, etkili kullanım ve sunum için bilgisayar belleğine doğrudan yüklenebilir (Kaya, 2006: 194).
- Esnek zaman ve mekânda öğrenme sağlar.
- Eğitim için zaman ve maliyet tasarrufu sağlar.
- Kendi kendini yönlendirme ve öğrenci merkezli kendi öğrenme yeteneğini geliştirir.
- Her bir öğrenen, fiziksel olarak dağınıktır fakat uzmanlar ve akranlar ile işbirlikçi bir öğrenme ortamı oluşturur.
- Elektronik olarak sınırsız öğrenme materyaline erişim ve izin verir.
- Bilginin güncellenmesi daha zamandır ve bilginin etkili bir şekilde korunmasını sağlar (Zhang vd., 2005: 17).
- Ucuzdur. Sinema kadar hem zahmetli yapımı yoktur, hem pahalı değildir. Bir bilgisayar ve internet bağlantısının olması izleyici için yeterlidir.
- Sesli, altyazılı ve görüntülü videolar, görme ve işitme engelliler için yararlı olabilir.

Dijital dünyada belgesel tarzda filmler gibi birçok türde öğretim amaçlı video hazırlanmaktadır. Sessiz bir gösteri, çizgi film, konuşan insan(lar) veya canlandırma benzeri biçimlerde eğitim amaçlı video çeşitlerindedir (Seferoğlu, 2014: 100). Ay-

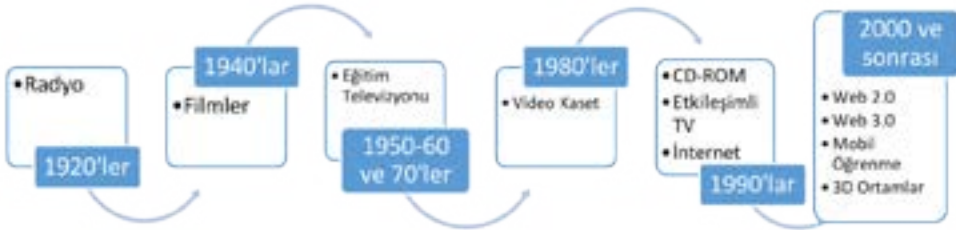
rıca etkileşimli video da bir öğretimsel video türüdür. İçeriğe rastgele erişimi ve bireysel kontrolü sağlar. Daha iyi öğrenme çıktıklarına ve öğrenci memnuniyetinin yüksek olmasını sağlar. Bu videolar e-öğrenme ortamlarında öğrenme etkinliğini artırır (Zhang vd., 2005: 24). Böylelikle videolar; yorumlama, kritik düşünme, problem çözme becerileri gibi bilişsel yeteneğin öğrencilerde gelişmesine yardımcı olmaktadır. Öğrenciler tarafından bilimsel bilgilerinin bellekte tutulmasına yardımcı olmakta ve öğrenilmiş konunun önemli noktalarının hatırlanmasını kolaylaştırmaktadır (Kumar, 1991).

2. BİR KİTLE İLETİŞİM FORMU OLARAK VİDEONUN TARİHSEL GELİŞİMİ

Videonun tarihçesini incelemek aynı zamanda kitle iletişim sürecini ele almak anlamına gelmektedir. ‘Mekanik görüntü’ çağının başladığı 1800’lü yıllar, videonun temellerinin atıldığı dönemdir. Fotoğraftan sinemaya geçiş, radyonun ve televizyonun ortaya çıkışı, video kaset dönemi ve nihayetinde yeni medya ve mobil uygulamalar bir kitle iletişim formu olarak videonun da gelişim sürecini anlatmaktadır.

Geleneksel olarak popüler video gümüş ekranda bir film gibi başlayıp daha sonra sinemadan televizyona yayılmıştır. Son on yılda ise televizyondan webe ve diğer mobil platformlara doğru bir yayılım gerçekleştirmiştir (Halls, 2012: 19). Görsel ve işitsel teknolojinin internet teknolojisine gelene kadar geçirdiği evreleri vermek çalışma açısından faydalı olacaktır.

İlkçağlardan bu yana insanların gündelik hayatlarında kullandıkları şekilsel belirteçler zamanla harflere, sayılara, karakterlere ya da resimlere dönüşmüş, yazıdan önce bu imgeler, insanların iletişimini sağlamıştır. Fotoğraf sanatının tarihi 200 yıla yakın, sinemanın tarihi de 100 yıldan biraz fazladır. Son 60 yıldır elektronik görüntüler, son 15 yıldır da sayısal içerikli bilgisayar görüntüleri hayatın her yanını kaplamıştır (Çakır, 2014: 171). Tarihsel çağlardan günümüze yaklaşıldığında görsel öğelerin etkisinin giderek arttığı farz edilebilir (Çakır, 2014: 414). Bu görsel hayat, eğitime de yansımış; radyo, televizyon ve son olarak internetle birlikte öğretim materyallerinin bu gelişimi devam etmektedir. Şekil 1’de görsel-ışitsel araçların eğitim-öğretimdeki gelişimi gösterilmektedir.

Şekil 1. Eğitim-öğretimde görsel ve işitsel materyallerin gelişimi

Öğretim materyali, genel olarak hedefleri gerçekleştirmek amacıyla araçlardan faydalanılarak yapılan ders sunum içeriklerini kapsar. Öğretim araçları, tebeşir ve kâğıttan başlayarak günümüzde bilgisayar ve ilişkili teknolojilere kadar basitten karmaşığa çeşitlilik gösterir. Materyal oluşturabilmek için araçlar gereklidir. Bu araçlar, okul içinde ve dışında olabilir. Radyo, televizyon gibi medya araçları da öğretim amacıyla kullanılabilir (Yanpar, 2005: 9). Eğitimde görsel-ışitsel araçlar ve eğitimde teknoloji destekli araçların dağılımı Tablo 1’de gösterilmiştir (Demirel, 2007: 61).

Eğitimde görsel-ışitsel araçlar	Eğitimde teknoloji destekli araçlar
Radyo	Etkileşimli video
Filmler	Uydular
Kapalı devre televizyon	Videoteks
Video	Tele konferanslar
DVD	İnternet
VCR	

Tablo 1. Eğitimde görsel-ışitsel araçlar ve eğitimde teknoloji destekli araçlar

Tabloda genel olarak görsel ve işitsel araçların ve teknoloji destekli araçların sınıflandırılmaları bulunmaktadır. Öğretimsel manada ilk olarak kullanılan işitsel araçlara bakıldığında radyonun ilk sırada olduğu söylenebilir. Eğitimde radyonun kullanılma biçimleri hakkında çok şey söylenmiş olsa da radyo yayıncılığının öğretici rolü, tıpkı televizyon yayıncılığında olduğu gibi, her zaman onun resmi eğitsel rolünden çok daha büyük olmuştur. Hatta Britanya’da, neredeyse başlangıcından bu yana hem okul çağı eğitimiyle hem de yetişkin eğitimiyle yakından ilgilenen BBC’de “Konuşma” kavramı bir sanat biçimi olarak ele alınmıştır. Enformasyon, eğitim ve eğlenceyi birleştiren, uzunluk açısından sınırlı ve senaryosu dikkatlice yazılmış “konuşma” programları, sınıftaki öğretenden çok daha önemli olmuştur. Britanya’da okullara yönelik yapılan ilk ulusal radyo yayını Nisan 1924’te gerçekleştirilmiş, 1939’dan itibaren de büyük ölçüde bağımsız olan Okul Yayıncılığı Merkez Konseyi tarafından düzenlenen gelişkin bir radyo yayınına geçilmiştir. II. Dünya Savaşı boyunca okulları canlı ve tetikte tutmak için bu yayınlardan yararlanılmıştır (Briggs ve Burke, 2011: 259). Postman, 1984’te Philadelphia’daki devlet okullarında ders konularının çocuklara şarkılarla öğretilmesini öngören bir deneye girişildiğinden bahseder. Ona göre “Kulaklarına walkman cihazlarını geçirmiş olan öğrenciler, teması sözün sekiz bölümü olan lirik bir rock parçayı dinlerken gösterilen deneyde bu fikri geliştiren Mr. Jocke Henderson, hem matematik ve tarihi, hem de İngilizceyi rock müzik eşliğinde öğretirken öğrencilere derslerini daha fazla sevdirmeyi planlamaktadır. Aslında, bu bütünüyle Mr. Henderson’ın fikri değildir. Bu fikrin ilk öncüsü Children’s Television Workshop’tu. Onların hazırladığı “Susam

¹ İngiltere’de British Broadcasting Corporation olarak yayın yapan kanal

Sokağı” programı, eğitimin eğlenceden ayrılamayacağı fikrinin pahalı bir örneğini temsil etmektedir” (2012: 108-109). Susam Sokağı, hem eğlendiren, hem de çizgi filmler ve kuklalar yoluyla bilgi vermeyi, öğretmeyi amaçlayan eğitim programlarından biridir. Türkiye’de de Susam Sokağı adıyla kuklaları ve içeriğinde bulunan çizgi filmleri, Türkçe çevirileri verilerek TRT ekranlarında bir süre yayınlanmıştır.

Eğitimde kullanılan görsel ve işitsel araçların bir arada kullanımına gelince; sınıfta görsel-işitsel malzeme kullanmanın yeni bir şey olmadığı söylenebilir. II. Dünya Savaşı’ndan beri film şeritleri askerlerin eğitiminde bir öğretim aracı olarak kullanılmıştır. Eğitimciler, öğrenenlerin ilgilerini çeken, motivasyon ve öğrenme deneyimlerini artıran bu görsel-işitsel materyallerin gücünün farkına vardılar. O zamandan beri hem içerik hem de teknoloji olarak A/V’nin (AudioVideo) değeri sınıflarda artmaya başlamıştır. 1950’lerde ve 1960’larda Eğitim Televizyonu geliştirilmiş ve eğitim televizyonu üzerinden kaydedilmiş dersler yayınlanmaya başlanmıştır (Cruise, 2011: 1).

Dziga Vertov’un ‘mekanik bir göz’ olarak tanımladığı (Berger, 2004: 17) sinemadan televizyona geçişle birlikte video görüntünün kullanım ve etki alanı genişlemeye başlamıştır. 1960’lı yıllar endüstriyel gelişmelerini tamamlamış ve tamamlamakta olan ülkelerde televizyonun hızla yayıldığı ve gündelik hayatın bir parçası haline geldiği bir dönem olmuştur. Buna rağmen ülkeler arasında yayın politikaları bağlamında önemli farklılıkların olduğu görülmektedir. Örneğin Amerikan televizyonu reklam odaklı ‘izleyiciyi oyalamayı ve ona iyi vakit geçirtmeyi’ hedeflerken Fransız televizyonu ise öncelikle ‘sanat ve zekâyâ hitap eden kordelalarla’ bir üstünlük sağlama yolunu tercih etmiştir. İngiliz televizyonu ise BBC öncülüğünde toplumu haber bakımında aydınlatma ve terbiye etme’ şeklinde bir yayın politikasını benimsemiştir (Barnier ve Lebesque, 1972: 17).

Aynı dönemde Fransa Haberleşme Bakanı Alain Peyrefitte “Hiçbir saha televizyonunun görüş alanı dışında kalmamaktadır. Böylece, aynı zamanda sosyal, politik ve kültürel bir inkılap hazırlanmaktadır.” (Barnier ve Lebesque, 1972: 12) ifadesiyle televizyonun eğitsel potansiyelinden kaynaklanan etki alanına vurgu yapmaktadır. Nitekim bu dönemde televizyonun öğretmenin bulunmadığı sınıflarda ‘vekâlet edici’ bir araca dönüştüğü ve yavaş yavaş kitabın, gazetenin yerini almaya başladığı görülmektedir (Barnier ve Lebesque, 1972: 15-36).

Televizyonun birçok işlevi vardır. Bazıları için haber aracı, bazıları için eğlence, bazıları için ise okul ya da çeşitli kurumlarda, eğitime yardımcı bir sistemdir. Mesajların, duygu ve düşüncelerin “izleyici” adı verilen bir kitleye, görüntüler yoluyla ve bir program biçiminde iletilmesi televizyonun tanımlarından biridir (Gökçe, 2012:57). Televizyonun ilk savunucularından kimileri, eğitime her zaman için eğlenceden çok daha fazla ağırlık vermişlerdir. Televizyonun kaçınılmaz olarak toplum ve kültür üzerinde yozlaştırıcı bir etkisi olduğu ve izleyicilerin diğer etkinliklere harcayabilecekleri zamanın çok daha fazlasını tek başına tükettiği yönündeki eleştirilere karşı hep onun eğitici yönü vurgulanmıştır. Televizyon ve eğitim

ilişkinin nasıl kurulacağına yönelik soruya farklı yanıtlar verilmiştir. (Briggs ve Burke, 2011: 283). Günümüzde televizyon, gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkelerde, eğitime ve öğrenime önemli derecede katkıda bulunabilecek etkin bir kitle iletişim aracı olarak kullanılabilir. Çok yaygın bir topluma anında seslenebilen, okuma yazma koşulu gerektirmeyen ve benzeri üstünlükleri bünyesinde taşıyan bu araç sayesinde yapılan eğitim daha etkili hâle getirilebilir. Bu eğitimin iki biçimde gerçekleşebileceği düşünülmelidir: Birincisi, yalnızca eğitim amacıyla kurulmuş ve okullardaki eğitime yardımcı yayınlar yapan istasyonlar veya belirli yayın saatlerini bu tür yayınlara ayıracak istasyonlar aracılığıyla yapılacak bir doğrudan eğitimidir. İkinci tür eğitim ise çeşitli programların içeriğinde var olan, dolaylı bir eğitimidir (Gökçe, 2012: 29). İçeriğinde bilgi verme amacı olan tüm programlar (belgeseller gibi) bu grubun içine girer.

Televizyon, bugün eğitimde yeni bir devrimsel gelişmenin öncülüğünü yapmaktadır. 1950'lerde uygulamaya konan bu teknoloji bugün birçok ülkede yaygın olarak kullanılmaktadır. Mikro Öğretim, Tele Okul, Açık Üniversite, Açık Lise, Kıtalara-rası Okul ve Videoteks², Telekonferans³ gibi sözcükler bu teknolojinin eğitime kazandırdığı yeni boyutları göstermektedir. Bu teknoloji eğitimde hizmetleri yaygınlaştırmak, yerden tasarruf sağlamak, maliyeti düşürmek, kaliteyi yükseltmek gibi önemli katkılar getirmektedir (Alkan, 2011: 178). 1952'de Birleşik Devletler'de FCC⁴, 200'den fazla televizyon kanalını eğitim yayıncılığına tahsis etmiştir; ancak bunların çoğu kaynak sıkıntısı yüzünden faaliyete geçememiştir. Ulusal Eğitim Televizyonu'nu (National Education Television/NET) destekleyen Ford Vakfı'nın devreye girmesiyle birlikte eğitim içerikli programlar yapılmaya başlanmış ve Latin Amerika, Hindistan ve Afrika'da yürütülen resmi ve gayri resmi eğitim kampanyalarına öncülük edilmiştir (Briggs ve Burke, 2011: 284). ABD'de ilk olarak televizyonun kullanılma sebebi sınıftaki öğrenmeyi tamamlamayı amaçlamaktır. 1950 ve 1960'lı yıllarla birlikte eğitimciler sınıflarında kamuya açık televizyon programları ile bilgilendirici yayınlar yapmışlardır (Mardis, 2009: 245). Japonya daha 1957'de NHK⁵ kanalını tümüyle eğitime ayırmış ve bir eğitim televizyonu olarak tasarlamıştır. Britanya'da farklı bir yol izlenerek, eğitim programları genel programların bünyesine dâhil edilmiştir. Ayrı bir eğitim kanalı kurma düşüncesi bağımsız televizyon şirketleri tarafından desteklenmiştir (Briggs ve Burke, 2011: 283-284). Kamu Yayın Kurumu (Pubic Broadcasting Corporation) 1967 gibi geç bir tarihte, Ulusal Eğitim Televizyonu (National Educational Television) 1952'den itibaren ve Kamu Yayın Laboratuvarı'nın (Public Broadcasting Laboratory) daha önceki çalışmaları üzerine kurulmuştur. Gelişimi boyunca Kamu Hizmeti televizyonunun ticari şebekeyle pek

² Uzaktaki bir bilgisayardan bilginin televizyon ekranına aktarıldığı bilgi iletme sistemi

³ Ses ve görüntünün uzağa iletilmesi yoluyla katılanların bir arada olmamalarına karşın birbirleriyle konuşup görüşebildikleri elektronik konferans türü.

⁴ ABD'de FCC (Federal Communications Comission) radyo, TV, uydu ve kablo iletişimini denetleyen devlet kurumu

⁵ Japonya'nın NHK (Nippon Hoso Kyokai) kısaltmasıyla milli yayın kuruluşu

ilişkisi olmamıştır (Williams, 2003: 31).

Amerika’da televizyonun çocukların yararına olumlu bir biçimde kullanılmasına yönelik bilinen en iyi örnek, 1969 yılında Çocuk Televizyon Atölyesi tarafından tasarlanan Susam Sokağı (Sesame Street) adlı programdır. Bu programla ticari bir ürünün bilinçli bir biçimde eğitim kadar eğlenceyi de içerecek şekilde tasarlanabileceğini göstermiştir. Bu program, İngiltere’deki Açık Üniversite’nin (Open University) ekip çalışması ve iş birliğine dayalı eğitim anlayışını örnek alarak okul öncesi çocuklara okumayı öğretmiştir (Briggs ve Burke, 2011: 276). Sesame Street farklı bir olay olarak görülmüş ve reklam tekniklerini eğitim için kullandığı da söylenmiştir (Williams, 2003: 63). Sesame Street, The Electronic Company, Play School gibi programlar, sıklıkla çizgi filmleri ve kuklaları kullanırlar ve eğlendiricidirler (Williams, 2003: 67). Dijital çağda bu gibi programlarla eğitimde yenilenmenin öneminin farkına varıldığı görülmektedir.

Zaman ilerledikçe konferans, ders, tanıtım ve sınıf eğitimi eğitimsel uygulamanın elinden alınarak televizyona verilmiştir. Çoğu durumda bu iletişim yolunun çeşitli kullanım olasılıkları geniş ölçüde gerçekleştirilmiştir. Az bulunan konferansçılar ve öğretmenler geniş bir izleyici kitlesine ulaşabilirler. Ender ya da karmaşık malzemelerin görüntüsel tanıtımı; fen bilimlerinin, ilaçların, coğrafyanın bakış açılarının, dramanın ve tarihin öğelerinin sunulmasını dikkate değer ölçüde geliştirmiştir. BBC, IBA⁶ ya da Amerikan Kamu Televizyonu’nun (Amerikan Public Television) okul programlarında veya İngiliz Açık Üniversite’de (Open University) olduğu gibi gelişkin bir eğitim hizmeti, televizyonun doğru kullanımlarından bazılarının önemli bir göstergesidir. Burada, soru sorma ve açıklamanın teknik zorluklarıyla öğrencinin kendi çalışmasını etkin kılmak konusundaki sürekli zorluklar gibi bazı sorunlar vardır. Bunların, televizyon eğitim sürecini tüketmediği, sınıf öğretmenlerini çalışmalarıyla ya da diğer tüm materyalle (Open University’nin basılı birimleriyle) planlı bir ilişkide yardım olarak sunulduğu durumlarda, en iyi şekilde çözümlenmesi önemlidir. Bunlar zaten organize bir eğitimsel programa bağlı ve ilişkin olan kullanımlardır (Williams, 2003: 45-46). Televizyonda dolaysız eğitim yayınları gelişmiş ülkelerde tamamlayıcı eğitim işlevi görürken, gelişmemiş ülkelerde daha çok temel eğitime yönelik bir görünüm arz etmektedir (Gökçe, 2012: 60). İngiltere’deki Open University gibi deneyler, televizyonun doğrudan eğitim konusundaki olanaklarına güçlü bir örnek olarak anılabilir (Gökçe, 2012: 222). Görüldüğü gibi bugün birçok ülkede televizyon, eğitim alanında yaygın olarak kullanılmaktadır. Nijerya, Nijer, Kolombiya, Japonya, İtalya, Fransa, İngiltere, Peru ve Amerika Birleşik Devletleri eğitim televizyonunu okuma yazma, yetişkinler eğitimi, eğitim hizmetlerini yaygınlaştırma, öğretmen yetiştirme ve kaliteyi yükseltme maksadıyla yaygın olarak kullanan ülkeler arasındadır (Alkan, 2011: 175). Bu ülkelerde değişim ve ilerleme devam etmektedir.

⁶ İngiltere’de Independent Broadcasting Authority olarak kamu hizmeti yapan TV kanalları

Dünyada televizyon yayınları, ilk kez 1936 yılında İngiltere’de başlamıştır. Daha sonraki diğer gelişmiş ülkelerde art arda başlayan televizyon yayınları Türkiye’ye gelmekte gecikmiştir. Ülkemizde kamuoyu, televizyonla 1960’lı yıllardan sonra ilgilenmeye başlamış ve televizyonun dünya üzerinde iyice yaygınlaşması bu ilginin artmasına neden olmuştur (Cankaya, 2015: 75). Türkiye’de televizyonun eğitim açısından işlevlerine geçmeden önce eğitimde kullanılan öğretici filmlere bakmak gerekir. Ülkemizde 1952 yılında Öğretici Filmler Merkezi kurulmuştur. Kuruluşun amacı, her dereceli okul ve yetişkinler için göze ve kulağa hitap eden eğitim ve öğretim araçları hazırlayıp sunmaktır. 1962’de “Radyo ile Eğitim Ünitesi” kurulunca Öğretici Filmler Merkezi “Film Radyo Grafik Merkezi (FRGM)” adını almıştır. 1963 yılına gelindiğinde radyo ile deneme eğitim yayınları başlamıştır. Bu değişimle beraber Öğretici Filmler Merkezi’nin adı Film Radyo Grafik Merkezi’ne dönüşmüştür. Okullara yönelik ve müfredat programlarına dayalı radyo yayınlarına ise 1964-1965 öğretim yılında geçilmiştir. 1966-1967 öğretim yılında ise faaliyetler daha da genişletilerek okullara ve yetişkinlere yönelik ders programları Türkiye radyolarından yayınlanmaya başlanmıştır (Turan, 2015: 8-9). Bu yıllardan sonra TRT’nin gelişimi devam etmiş ve televizyonun yayına girmesiyle eğitim-öğretimdeki bu değişimler daha da artmıştır.

Bilindiği üzere Türkiye’de radyo ve televizyon hizmetleri, bir devlet kurumu olan TRT’ye verilmiştir. 1 Mayıs 1964 tarihinde yürürlüğe giren 359 sayılı TRT yasası ile kurulan TRT’nin, önceleri yalnızca radyo olan hizmetlerine 1968 yılı Ocak ayında televizyon hizmetleri de eklenmiştir (Aziz, 1977: 9-10). Televizyon yayını olarak TRT Ankara Televizyonu, ilk deneme yayınına 31 Ocak 1968’de saat 19:30’da gerçekleştirmiştir (Cankaya, 2015: 77). 1968’de televizyonla eğitim yayınlarına TRT ile aynı anda başlayan ve film, radyo, televizyon gibi etkili iletişim teknolojileri ile hizmet veren merkezin adı değişimlere paralel olarak “Film Radyo Televizyonla Eğitim Merkezi” (FRTEM) olmuştur. 1970 yılında “Okul Televizyonu” yayınları başlamıştır. Bu yayınlar 1973 yılında yeni eğitim müfredatını destekleyici modern matematik, modern fen ve benzeri programlar olarak paket yayımlarla izleyiciye sunulmuştur. Özellikle 1950’li yıllardan sonra uzaktan eğitim kavramı bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmış ve bu ihtiyaç üzerine 1975’te Yaygın Yüksek Öğretim (YAYKUR) uygulaması başlamıştır. FRTEM, YAYKUR projesini televizyon programlarını hazırlayarak yayınlamıştır. 1980’li yıllara gelindiğinde; döneminin televizyon teknolojisi açısından yeterli donanımına sahip olan FRTEM, 1981 yılında başlatılan Okuma Yazma Seferberliğine televizyon programlarıyla destek vermiştir. Bu etkin iletişim aracıyla TV Okulu Projesi ders destek programları hazırlanmıştır. 1998 yılına gelindiğinde farklı kollardan gelişerek büyüyen FRTEM ile Bilgisayar Hizmetleri ve Eğitim Genel Müdürlüğü (BİLGEM), tek bir kurum çatısı altında birleştirilmiştir. Kurum “Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü (EĞİTEK)” adını almıştır. Yeni veya iyileştirilmiş fikirlerin yeni getiriler sağlaması ve üretim faaliyetlerine yansıtılabilmesi ihtiyacıyla 2011 yılında kurumun adı “Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü” (YEĞİTEK) olarak değişmiştir (Turan, 2015: 9-10). Günümüzde de bu kurum YEĞİTEK adıyla eğitim hizmetlerine devam etmektedir.

1968’de TRT’nin kurulumundan sonra ülkemizde de eğitsel özellikli programlar yapılmaya başlanmıştır. TRT’de Eğitim ve Öğretime İlişkin Yayınlar şu şekilde sıralanabilir: TRT-1 postasında, eğitim yayınları olarak hazırlanan programlar; örgün eğitim ve yaygın eğitim başlıkları altında hazırlanmaktaydı. Örgün eğitime ilişkin programlar; öğrencilerin okuldaki derslerine katkıda bulunmak amacıyla, TRT yayın ilkeleri ve milli eğitim amaç ve temel ilkeleri esas alınarak Milli Eğitim Bakanlığı ile ortak olarak hazırlanıyordu. Bu yayınların başında *Okul Radyosu* gelmekteydi. Yaygın eğitim programları ise; okul çağı dışındaki her yaşta dinleyiciye çeşitli genel konularda bilgi veren, okulda öğretildikten sonra, zamanla çağını yitirmiş olan bilgileri tazeleyen, günlük yaşama ışık tutan, genellikle işlevsel programlardır (Cankaya, 2015: 110).

1973 yılında yapılan TRT 1973 Yılı Genel Program Plânı’nda eğitim yayınları örgün ve yaygın eğitim olmak üzere iki genel başlıkta toplanmaktadır. Bunlardan örgün eğitime okul öncesi eğitim, okul içi eğitim ile meslek eğitimi girmektedir. Eğitim yayınlarının ikinci grubu olan yaygın eğitimin amacı ise, “...kişinin aile, toplum ve devlete karşı görevleri ile haklarının bilincine erişmiş iyi insan ve yurttaş olarak mutlu bir hayat yaşamasını sağlamaya yardımcı olmaktır.” şeklinde tanımlandıktan sonra, içerdiği eğitsel yayınlar temel eğitim, yurttaşlık eğitimi, halk sağlığı eğitimi, moral eğitimi olarak sıralanmaktadır (Aziz, 1977: 13). 1970’li yıllarda televizyon yönetimi, *TV Okulu ve Okul Televizyonu* adlı, örgün eğitimi amaçlayan programlara öncelik vermiştir. Okul Televizyonu, üniversiteye giriş kursları niteliğinde programlar hazırlamıştı (Cankaya, 2015: 140). Milli Eğitim Bakanlığı ile birlikte gerçekleştirilen *TV Okulu* programı, 1982 yılında da sürmektedir. Tüm yurttan başlatılan okuma-yazma seferberliğine koşut olarak televizyonda yayınlanan bu programlar, okuma-yazma bilmeyen yetişkinlere yöneliktir. TRT bu yayın yılında, örgün eğitim programları olan *Açık Öğretim ve Sınavı Doğru* adlı yapımları da düzenli bir biçimde yayınlamıştır. *Açık Öğretim*, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi tarafından aynı üniversitenin Eskişehir’de bulunan üniversite stüdyolarında hazırlanmıştır. Bu programda İngiltere’de BBC tarafından gerçekleştirilen Açık Üniversite (Open University) uygulamasından esinlenmiştir. Bir devlet kanalının desteği ile birçok ülkede eğitim programları gerçekleştirilmiştir. *Sınavı Doğru* programı ise; üniversiteye girme hazırlığı içinde olan gençlere destek olmak amacıyla yayına konulmuştur. Maddi durumları dershanelere gitmeye elverişli olmayan gençlere, TRT kamu hizmeti yayıncılığı gereği olarak, fırsat eşitliğini sağlayabilmek için bu hizmeti götürmektedir (Cankaya, 2015: 201-202). Açık üniversite projesinden amaç, tam zamanlı olarak bir eğitsel üniversiteye gidememiş kadın ve erkek yetişkinlere üniversite düzeyinde televizyon ile eğitim yapmak ve bir üniversite derecesini kazandırmaktır (Aziz, 1977: 41).

Devlet kanallarından TRT-4, ilk kez 1991’de kurulmuştur. Kuruluş amacı “orta öğretim öğrencileri ile yükseköğrenim öğrencilerine yapılan örgün ve yaygın eğitime yardımcı olmak” diye gösterilmiştir (Cankaya, 2015: 365). Türkiye’de özel kanallar ilk olarak 1990 yılında yayın hayatına başlamıştır. Bu kanallar hakkında 1995

yılında yayınlanan kanunla birçok şart belirtilmiştir. 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkındaki Kanunun 31. maddesine göre “Radyo ve televizyon kuruluşları, yayınlarında belli oranlarda eğitim, kültür, Türk halk ve Türk sanat müziği programlarına yer vermek zorundadırlar. Bu programların tür ve oranlarıyla ilgili esaslar Üst Kurul tarafından tespit edilir. Tematik kanallar, bu zorunluluktan muaf tutulur.”⁷ Özel radyo ve televizyon kuruluşları hakkında yine 3984 sayılı kanuna göre Eğitim programları, Türkiye Cumhuriyeti’nin demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devleti olduğunu gözönünde bulundurarak, Türk Toplumunu oluşturan fertlerin sosyal, kültürel ve kişilik olarak gelişmesine katkıda bulunmak ve bilgi sahibi olmalarını sağlamak, sosyal, kültürel, ekonomik ve hukuki gelişmeler ile ilgili yeni davranışlar kazanmaları konusunda yardımcı olmak amacıyla Türk Milli Eğitimi’nin amaç ve ilkeleri doğrultusunda oluşturulan ve konuları, sunuluşları, biçim, metod ve teknikler bakımından eğitici öğeleri olan programlardır (Aziz, 1995: 319). Görüldüğü üzere hem devlet hem de özel kanallara eğitim programı şartı getirilmiştir. Daha sonra 2011 yılında yayınlanan 6112 sayılı kanunun 3. Maddesindeki tanımlamalarda tematik yayın adı altında: “Tematik yayın: Günlük yayın süresinin en az yüzde yetmişini haber, belgesel, eğitim, ekonomi, kültür, tarih, spor, müzik, sinema, dizi film, pazarlama veya benzeri konularda olmak üzere sadece belli bir türe veya genel izleyici kitlesi dışında belli bir izleyici kesimini hedef alan programlara ayıran yayını”dır (RTÜK)⁸ Eğitim programları da belli bir izleyici hedef kitlesi hesaba katılarak hazırlandığından dolayı bu yayınlar içine girmektedir.

Ocak 2011 tarihinde yayına başlayan TRT Okul ise çeşitli yaş gruplarına yönelik hazırlanan eğitim ve kültür programlarıyla bir teknoloji ve eğitim kanalıdır (trt.net). TRT, toplumun sosyo-ekonomik koşullarını ve eğitim düzeyini göz önüne alarak, eğitici işlevini yerine getirme isteğini sürdürmektedir. Örgün ve Yaygın Eğitim başlıklarında toplanan eğitim yayınlarıyla, toplumun eğitim açığı bir ölçüde de olsa kapatılmak istenmiştir (Cankaya, 2015: 164). Bu programlar, içerik olarak TRT’nin eğitim işlevini yürütmekte ve insanlara evlerinde eğitim vererek fırsat eşitliği sağlanmaktadır.

Bugüne kadar televizyonun eğitimde başlıca şu amaçlarla kullanıldığı söylenebilir:

- Okur yazarlık ve temel eğitim sorununu çözümlenmede bir seçenek yaratmak
- Eğitim hizmetlerini yaygınlaştırmak
- Maliyeti düşürmek
- Yerden tasarruf etmek
- Eğitimin kalitesini yükseltmek
- Yetişkinler eğitimi hizmetlerinde etkililiği artırmak ve toplumsal kalkınmayı hızlandırmak (Alkan, 2011: 176).

⁷ Radyo ve Televizyonların kuruluş ve yayınları hakkında kanun, basın kanunu, gelir vergisi kanunu ile kurumlar vergisi kanununda değişiklik yapılmasına ilişkin kanun <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4676.html>

⁸ <https://kms.kaysis.gov.tr/Home/Goster/34819>

Televizyon, bilgisayar, masaüstü yayıncılık ve internetten sonra, görsel iletişim alanında mesajların rolü, değişim geçirmiştir. Kitle iletişim araçlarındaki görsel imgeler, anlamlı yapılarıdır ve okunabilirler. Hatta imgelerin fazlalığı görsel okumaları daha da ön plana çıkartmıştır. Yalnızca dinleme ve izlemeye dayalı bir süreç, zihinsel olarak çok az bir çaba gerektirir. Bu olguya teknolojilerin gelişimi ve yayılması da eklenince, görseelliğin egemen olduğu bir dönemle karşı karşıya kalındığı açıklık kazanmaktadır (Çakır, 2014: 162). Bu yüzden teknik gelişmeler göz önüne alınmalıdır.

Görsel ve işitsel bir araç olan video kayıtları için ucuz teknolojiler, 1980'li yıllarda ilk önce videokasetleriyle daha sonra ise DVD'lerle birlikte, yüksek kaliteli yayın programının isteğe bağlı olarak kullanımını artırmıştır (Mardis, 2009: 245). İşlevlerine göre iletişim biçimleri farklıdır: Örneğin siyasal ve ekonomik bilgi için basın; sosyal, ailevi ve bireysel yaşam için fotoğraf; merak ve eğlence için sinema filmi; işle ilgili bilgiler ve bazı önemli bireysel mesajlar için telgraf ve telefon gibi. Yayıncılık, bu birbiriyle bağlantılı uzmanlaşmış formlar bütünü içinde ortaya çıkmıştır (Williams 2003: 20). Bu işlevler televizyon ve video için çok geniştir. Görsel kültür, bilinçli ya da bilinçsiz olarak, toplumsal düzenin yeniden üretimine katkıda bulunma yolundadır (Barnard, 2010: 219). Bilinçli katkıda bulunma yollarından biri de iletişim araçları yoluyla daha çok görsel kültürün etkili olduğu uzaktan eğitim sistemleridir. Bu sistemler içerisinde öğrenciye görsel ve işitsel olarak destek olabilecek materyaller mevcuttur. Bunlardan en önemlilerinden biri ise videodur. Eğitsel video, öğretimsel video, video ders olarak da adlandırılan bu ortam görsel ve işitsel özelliği sayesinde özellikle uzaktan eğitimde yol gösterici bir özelliğe sahip, çekim sürecinden geçerek kaydedilebilen, anlatılacak konu ile ilgili çeşitli materyallerin eklenebilmesi ile bir tasarım süreci oluşan eğitim materyalidir. Video ders, öğrenciler için bir iletişim aracıdır. Bu gelişmelere bağlı olarak video destekli eğitim ortamları ortaya çıkmıştır.

3. YENİ MEDYADA VIDEO MERKEZLİ E-ÖĞRENME UYGULAMALARI

Öğrenmede görsel işitsel yöntemler, sınıf eğitimini ve öğrenci anlayışını geliştirebilir. Günümüzde teknoloji multimedya sunumlar ile öğretmenlere birçok imkân sunmaktadır (Garzon, 2012: 18). Bu imkânlardan biri de sınıflarda son zamanlarda uygulanan “ters yüz sınıf yöntemi” dir. Özellikle “video” ile önemli sınıf içi ve sınıf dışı uygulamalar yapılabilir. Kayıtlı ya da çevrimiçi video dersler ya da CD/DVD üzerine yazılan dersler gibi bilgisayar teknolojisinin ve internetin kullanımı, geleneksel dersin bilgi iletimini zamanın dışına taşıyıp aktif öğrenmeyi geliştirdiği (Abeysekera ve Dawson, 2015: 2) söylenebilir. Videonun kullanım alanları sınıf eğitimi dışında da bulunmaktadır. İnternet ortamında öğretimsel içerik olarak video ideal bir yapıya sahiptir. E-öğrenme, sosyal medya öğrenme, vlogging gibi ortamlarda yaygın olarak kullanılan videolar günümüzde mobil öğrenme yoluyla da sıklıkla kullanılmaktadır.

Genel olarak “e” harfi ile eklenen kelimeler örneğin “e-ticaret” veya “e-pazarlama” insanlar arasında herhangi bir internet etkileşimi ile kolaylaştırılmış ticaret etkinliğini içerir. E-öğrenme ise teknoloji tabanlı eğitimin bir alt kümesidir ve internet üzerinde tüm öğrenme faaliyetlerini kapsar. Senkron ya da asenkron yapıda olabilir. Senkron yani canlı olan öğrenme ortamı gerçek zamanlı bir öğrenme ortamıdır. Asenkron yapıdaki öğrenme ortamı ise zaman ve mekândan bağımsız bir öğrenme ortamını ifade eder (Kossen, 2001).

Dabbagh’a göre online öğrenme geliştiricilerinin öğrenciler için sunduğu olanaklar aşağıdaki gibi özetlenebilir: (2005: 209).

- Online öğrenme geliştiricileri daha gerçekçi olmak için resim ve grafikler kullanılabilir.
- Online öğrenme geliştiricileri, yaşamı gerçekçi hâle getirmek için dijital ses ve video kullanılabilir.

Bir ağ bağlantısının olduğu her yere götürülebilecek çevrimiçi modüllerden bir bölümünü kullanmakla gerçekleşen e-öğrenmede (Halls: 2012: 9) video, vazgeçilmez materyallerden biridir. Zhang ve arkadaşları (2005: 16) e- öğrenmede video ortamını etkileşimli video, etkileşimsiz video, öğretimsel olmayan video diye ayırırlar. Açık ve uzaktan eğitimde sistem üzerinden (ÖYS⁹ gibi) yayınlanan video dersler, sosyal medyada ve video paylaşım sitelerinde yayınlanan video dersler ile kitlesel çevrimiçi açık dersler olarak tanımlanan MOOCs’larda yayınlanan video dersler de bu gruba girer. E-kitap için geliştirilen videolar, telekonferans gibi belli bir uzunlukta olan video dersler, uzaktan eğitimde yararlanılan canlı sınıflar da yine videonun kullanıldığı eğitsel ortamlardır.

E-öğrenme, genel olarak normal bir okuldan farklı bir yerde ve sonuç olarak da bir ders tasarımı için özel teknikler, özel öğretim biçimleri teknolojik olarak özel iletişim yöntemleri ile gerekli organizasyonel ve idari düzenlemelerle planlı bir öğrenmedir. Bu sistem bilgi kaynaklarını, yaratımı, iletimi, etkileşimi, öğrenme ve yönetimi içerir. Uygulamada bunlar ne kadar entegre olursa, e-öğrenme organizasyonu o kadar etkin olur. Bununla birlikte bilgi teknolojisine olan talebin artmasıyla e-öğrenmede Learning Management Systems (LMS) yani Öğrenim Yönetim Sistemleri’nin (ÖYS) geliştirilmesine yol açmıştır (Oliveria, Cunha ve Nakayama, 2016, 158-159). Genel olarak açık ve uzaktan eğitim yapan üniversitelerin kullandığı Öğrenim Yönetim Sistemi (ÖYS) öğrenme içeriğini ve öğrenci etkileşimini yönetmek üzere tasarlanan sunucu tabanlı olarak kullanılan bir terimdir. Çevrimiçi kullanmak üzere öğrencilerin içeriği görüp etkileşime girmesine izin verme, materyalleri herhangi bir web tarayıcısının olduğu bilgisayar üzerinden veya mobil araçlar üzerinden tarama ve indirme özelliğini sağlayan bir sistemdir (Adobe, 2009). Bir ÖYS’de eş zamanlı ve eş zamansız olarak öğrencilerin aktif katılımını sağlamak için farklı stratejilerin oluşturulmasına olanak sağlayan etkileşimlerin oluşturulması

⁹ Öğrenim Yönetim Sistemi

önemlidir (Oliveria vd., 2016: 160). İnternet üzerinden zamana bağlı olmadan ders materyali oluşturma, bu materyallerin öğrenciler tarafından izlenip paylaşılabilmesi, tartışılabilmesi, ders materyallerinin düzenlenip güncellenmesi, derslere kayıt olma, sınavlara girme, ödevleri paylaşabilme, öğrenci, öğretmen ve her türlü sistem kaydının tutulması ve raporlanması, devamsızlıkların takip edilmesi gibi olanakların ağ üzerinden otomatik olarak gerçekleştirmek ÖYS yazılımlarının fonksiyonları arasındadır. ÖYS kullanan kurumlardan biri de üniversiteler olup; ÖYS'ler daha çok uzaktan eğitim yapan birimlerde tercih edilmektedir. Kurumlarda uzaktan eğitimin yaygınlaşmasında ÖYS'nin kullanılması ve yaygınlaşması da önemli bir etken olmaktadır (Altun Türker, 2012: 49). Günümüzde özellikle açık ve uzaktan eğitim öğrencilerinin kullandığı bir alan olan ÖYS'lerde yazılı materyaller, sınavların yanı sıra daha çok destek materyal olarak konulan video derslerde yayınlanabilmektedir.

E-öğrenme ortamlarından biri de sanal sınıflardır. İngilizcesi “virtual classroom” olan sanal sınıflar, eş zamanlı konferans tekniklerinin kullanımı ile öğretmen-öğrenci arasında sosyal etkileşim fırsatları olarak uzaktan eğitimde önemli bir yere sahiptir. Görsel-işitsel teknolojinin yardımıyla kişiler, bu sınıflar sayesinde farklı coğrafik yerlerden bir sınıfa sahip olabilirler. Bu sınıflarda sözlü iletişim kurmak, yazarak mesaj alışverişi yapmak, video gönderme gibi birçok etkinlik gerçekleştirilmektedir (Karaman vd., 2013: 290).

E- öğrenmede kullanılan e-kitap, elektronik ortamda yayımlanan ya da elektronik ortama aktarılarak bu ortamda kullanılan, çeşitli yazılımlar ve cihazlarla okunabilen ya da izlenebilen metin, resim, film ve sesleri barındıran bir medya biçimidir. E-kitaplar düz metinler olabildiği gibi ses ve görüntüyle desteklenmiş biçimlerde de olabilirler (Gürçan, 2005). E-Kitap terimi, elektronik kitap teriminin kısaltılmışıdır. Normalde içindekiler, bölümler, indeks gibi basılı kitapların formatına benzer şekilde yapılandırılırlar. Geleneksel basılı metinlerin bazıları e-kitap versiyonu olarak bulunmaz, ayrıca bazı yazar ve yayıncılar çalışmalarını yalnızca e-kitap olarak sunabilirler. E-kitapların birçok avantajı vardır. İstenilen bilgi aranabilir, tasniflenebilir, indirilebilir, altı çizilebilir ve daha fazla etkileşim kurulabilir (Knittle, 2011). Ayrıca metin yanında video, animasyon, grafik, şekil vb. materyaller de e-kitap içine yerleştirilebilir.

E-öğrenmelerde sıklıkla kullanılan hipermetin, öğrenenler için bilginin hangi sırayla verilmesine ve önemine göre bağlantı kurar ve depolar. Hipermedya sistemleri, hipermetin içine ses, video, ya da grafik gibi çoklu ortam bilgileri ile katkıda bulunur Metin içerisinde arama stratejileri kullanılabilir (Dabbagh ve Bannan-Ritland, 2005: 88-89). Hipermedya bağlantıları genellikle metin, grafik, video, ses ve animasyon görüntüleri içerir. En basit anlamda bir hipermedya metin, ses, grafik, video ve animasyonları doğrusal olmayan bir biçimde üretir. Hipermedya, webe dayalı çevrimiçi öğrenmede güçlü bir araçtır, öğrenenlere bilgisayar ortamında içeriğin hızı, sırası ve derinliğini kontrol etme fırsatı verir (Dabbagh ve Bannan-Ritland, 2005: 185). Hipermetinler ve e-kitapların okunabileceği ortamlar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Masaüstü veya dizüstü bilgisayarlar
- Kısaca PDA dediğimiz cep bilgisayarları ve ajandaları
- Tablet PC'ler
- E-kitap okuyucuları
- Cep telefonları

E-öğrenme ortamları olarak Açık Ders Kaynaklarına da değinmek gerekir. ADK olarak kısaltılan Açık Ders Kaynaklarını şu şekilde tanımlamak mümkündür;

- Ders formatında organize edilmiş, ücretsiz ve serbestçe ulaşılabilen, sayısal ortamda bulunan,
- Kullanıma ve adaptasyona belli lisans koşulları (Creative Commons¹⁰) ile açık,
- Tek başına sertifika ya da diploma vermek amacıyla kullanılmayan, yüksek kaliteli eğitim kaynaklarıdır (Aktaran: Kurşun ve Çağiltay, 2008: 312).

Yüzyıllar boyunca üniversiteler, bilginin ve insanlığın gelişimi için araştırma ve laboratuvar çalışmalarından elde edilen bilginin depolandığı alanlar olmuştur. Aynı zamanda üniversiteler önceden erişimde sadece toplumun ayrıcalıklı kişilerinin faydalandığı yerler olarak görülmekteydi. Yüksel öğrenim, son on yılda gelişmiş ülkelerdeki çoğu zengin kesimin faydalanabildiği imkânların ötesine geçmiştir ve gelişmekte olan ülkelere birçok kişinin kolay ulaşabildiği bir alan olmuştur. Ekim 2002 yılında dünyanın en iyi üniversitelerinden Massachusetts Teknoloji Enstitüsü (MIT), OpenCourseWare girişimini etkili bir şekilde başlatarak bu girişimle kitleleri bilgi ve eğitimle duvarları yıkararak öğrencilere açmıştır. OpenCourseWare, toplumun tüm üyelerinin ortak mülkiyeti olarak kurulmuştur. Bu proje ile herkesin ders materyallerine ücretsiz erişimi sağlanmıştır (Johansen ve Wiley, 2010: 1). İnternetin kullanımıyla MIT OpenCourseWare (MIT OCW), MIT'in profesörlerinin tam zamanlı olarak derslerine katılan öğrencilerine öğretmek için kullandıkları materyalleri ve MIT'in öğretim programını Gana'daki bir mühendislik öğrencisine, Chicago'da banliyöde yaşayan biyoloji okuyan yüksekokul öğrencisine, Polonya'da bir siyaset bilimcisine, New York eyaletinde bir edebiyat profesörüne bir öğretici olarak kullanılabilir hale getirmiştir (Margulies, 2004). Bu derslerin uzunlukları dersin içeriğine bağlı olarak değişmekte ve genellikle sınıf ortamında anlatılan derslerin yayınlandığı görülmektedir.

İnternetle birlikte gelişen e-öğrenme ortamlarından biri de Türkçe'ye Kitleli Çevrimiçi Açık Dersler olarak çevrilen MOOC (Massive Open Online Courses) lardır. MOOC'ların iki temel özelliği vardır:

1. Açık erişim: Herkes için ücretsiz online kurslardır.
2. Ölçülenebilirlik: Kurslar, belirsiz sayıda katılımcıyı destekleyecek şekilde tasarlanmıştır (Yuan ve Powell, 2013: 6).

---

¹⁰ CC olarak kısaltılan Creative Commons, telif hakkı bulunan bir çalışma veya eserin ücretsiz olarak dağıtılmasını sağlayan bir çeşit kamu telif hakkı lisansı.

Kitleleşen Çevrimiçi Açık Dersler (MOOCs), son zamanlarda girişimciler, satıcılar, eğitim uzmanları ve halk tarafından büyük ilgi görmüştür. Seçkin üniversiteler derslerini edX gibi bu online kurslara koymaya başlamıştır. Ücretsiz online kurslar sunan Coursera ve Udacity gibi kurslarla da prestijli üniversitelerle iş birliği içine girmiştir (Yuan ve Powell, 2013: 5). Üniversitelerin işin içine girmesi eğitim kalitesini artırmaktadır. Bu kursların dışında önemli görülen online kurslar vardır. 2000’li yıllardan başlayarak gelişen Khan Academy, Udemy, MitX, Futurelearn gibi online kurslarda da açık ders materyali yayınlanmaktadır (Universities UK, 2013: 7).

Bilgisayar (medya) devrimi, kazanç, kullanım, depolama ve dağıtım olmak üzere iletişimin bütün aşamalarını ve aynı zamanda bütün medya türlerini de etkilemiştir. Metinler, sabit görüntüler, hareketli görüntüler, ses ve mekânsal yapılar (Alioğlu, 2011: 17) yeni medyanın vazgeçilmez özellikleridir. Sosyal etkileşimi, iş birliğini ve paylaşımı ön planda tutan Web 2.0 teknolojilerinin gelişimiyle birlikte günümüzde farklı internet ortamlarının kullanılmaya başlandığı görülmektedir. Bu ortamlardan biri de Web 2.0 teknolojisinin önemli bileşenlerinden ve popüler paylaşım ortamlarından biri olarak sosyal medya siteleridir (Karal ve Kokoç: 251). Sosyal medya siteleri eğlence amacı dışında bir eğitim-öğretim ortamı olarak kullanılmakta ve sosyal medya ortamındaki öğrenme şekli daha çok bir dağıtım yöntemi olarak bilgi yönetimini geliştirmek ve paylaşmak için kullanıcıların geliştirdiği bir yol olmaktadır. (Halls: 2012: 9). Facebook ve Twitter gibi sosyal medya hesapları olanlar, internetin bulunduğu, istediği zaman ve mekânda öğrenme imkânı bulabilir. En önemli özelliği; öğrenenin içerik ekleyebilir olması, yorum yapabilmesi, soru sorabilme imkânına sahip olabilmesi gibi etkileşim özelliğinin olmasıdır.

Günümüzde yeni medyaya ilgi oldukça fazladır. “We Are Social” adlı dijital pazarlama aracının dünya çapında 232 ülke için hazırladığı “Digital in 2016” adlı 537 sayfalık dijital yaşamı kullanma raporuna göre dünya genelinde toplam nüfus yaklaşık 7.395 milyardır. Bu nüfusun 3.419 milyar insanı internete bağlanmakta, 2.307 milyar kullanıcı aktif olarak sosyal medyada yer almakta, 3.790 milyar insan mobil kullanıcı bulunmakta ve 1.968 milyar kişi de sosyal medyayı mobilden kullanmaktadır. Bu rapora göre 2016’daki dijital, sosyal ve mobil medya temel istatistikleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Yaklaşık 3.42 milyar internet kullanıcısı, dünya nüfusunun %46’sını oluşturmaktadır,
- Yaklaşık 2.31 milyar sosyal medya kullanıcısı, dünya nüfusunun %31’ini oluşturmaktadır,
- Yaklaşık 3.79 milyar mobil kullanıcı, dünya nüfusunun %51’ini oluşturmaktadır
- Yaklaşık 1.97 milyar sosyal medya mobil kullanıcısı, dünyanın %27’sini oluşturmaktadır (wearesocial.com)

Bu istatistiklerden de görüldüğü üzere artık yaşam dijitalle kaymakta ve insanlar eğlence, alışveriş, pazarlama gibi birçok ihtiyacın yanında eğitim ihtiyacını da dijital

sistem üzerinden gerçekleştirmektedir. Sosyal medya, çevrimiçi kelimeleri, resimleri ve videoları içeren çalışmaları kapsar (Reuben, 2008: 1). Yöneticiler, öğretmenler ve öğrencilerin sosyal ağları kullanmalarına ilişkin bakış açıları farklı olsa da bir öğretim stratejisi olarak eğitimciler, gençlerin sosyal gelişimleri için Facebook ve MySpace gibi sosyal ağların önemli bir rolü olduğunun göz ardı edilmemesini tartışmışlardır. Bu sebeple çoğu eğitimci sosyal ağları kendi sınıf ortamına taşımıştır (Brown, 2012: 9). Gençlerin vazgeçilmez olarak gördükleri bu sosyal ağlar eğitim amacıyla kullanılmaya başlamıştır.

Tüm sosyal ağlar gözden geçirildiğinde Facebook'un bu ağlar içinde en çok kullanılanı olduğunu gözardı etmek mümkün değildir. Facebook kullanmak insanların ve öğrencilerin gönüllü olarak girdiği ve kullandığı bir yer olarak görülmektedir. Eğitimde de kullanılan Facebook'un bu özelliği sayesinde öğrencinin derse olan isteği artmaktadır (Alper,2012: 233). Facebook üzerinden eğitim amaçlı grup, sayfa veya etkinlik açılarak öğrenciler bu grup, sayfa ve etkinliklere yönlendirilebilmektedir. İnternet bağlantıları ile birlikte sosyal medya insanlar, gruplar veya topluluklar içi etkileşim, iş birliği ve içerik oluşturmanın yer aldığı bir fenomendir. Kuşkusuz Twitter Sosyal Ağı aracılığıyla kullanıcıların serbestçe kullanabildikleri iletişim, içerik ve bağlantıyı muazzam hızda oluşturur ve büyük ölçüde kitlelere dağıtılabilir (Ricoy ve Feliz, 2016: 238). Sosyal ağ sistemlerinden biri de video paylaşım siteleridir. Video paylaşım siteleri dizi ve filmlerin izlendiği, haber programlarının takip edildiği, müzik kliplerinin istenildiğinde defalarca izlendiği ortamlar olmuştur. Tabi ki bunların yanında bu sitelerin eğitim işlevinden de bahsetmek gerekir. Dünya genelinde açık ders kaynaklarının izlediği MOOC'lar, açık ve uzaktan eğitim veren üniversitelerin dersleri, ülke genelinde yapılan sınavlara ek kaynak videolar, bireysel öğrenime yönelik birçok eğitsel videonun bulunduğu ortamlar haline gelmiştir. Böylelikle internetin bir video platformu olarak kullanılması ile birlikte televizyon için üretilmiş içeriğin birçok araca ulaşılabilirliğinin de önü açılmıştır (Özel, 2015: 22). Amaç, sınırlılıkları ortadan kaldırmak ve her kesime ulaşabilmektir. Bu yeni teknolojinin en büyük özelliklerinden birinin herkese açıklık özelliği olduğu söylenebilir.

Yeni medyada genel kullanıma açık YouTube, Dailymotion, Google Video, Vimeo, Periscope, İzlesene.com, Akıllı TVBolt, IFILM, Putfile, Tinypic, Vipsound.de, Stage 6 gibi gibi video paylaşım siteleri bulunmaktadır. Türkiye'de sadece eğitim videoları yayımlayan Eğitim Bilişim Ağı (EBA), Uzman TV, Vitamin Öğretmen gibi web uygulamaları da yaygın video paylaşım siteleri olarak varlık sürdürmektedir. Bunlar içinde YouTube'un "Edu" kategorisi adında, özellikle eğitim videolarını yayınladığı bir ortamı bulunmaktadır. YouTube'un bu kanalı pek çok eğitim kurumunun resmi video paylaşım ağı olarak hizmet vermektedir. İzleyici YouTube kanalında etkindir. Kullanıcı; var olan bir videoyu veya kendisinin yüklediği bir videoyu bir web sitesine yerleştirebilir, farklı sosyal ağlara otomatik veya manuel olarak bağlanarak paylaşabilir. Videoyu YouTube sayesinde favorilerine ekleyebilir,

daha sonra izleyebilir, videoyu beğenebilir/beğenmeyebilir, oluşturduğu listelerle sınıflandırabilir ve video hakkında yorum yapabilir, yorumlar alabilir. YouTube'un genel kullanımını her ne kadar video paylaşma ve izleme ekseninde olsa da; kullanıcı merkezli uygulamaların varlığı, kullanıcıların birbiriyle etkileşimde bulunabilmesi gibi gerekçelerle sosyal ağ niteliği kazanmaktadır (Alper,2012: 107-108).

Kullanıcılar tarafından oluşturulan bir diğer ortam Video blogging (Vlogging)'lerdir. 1997 yılında internette ilk blog çıktıktan beri kişisel blog oluşturma daha kolay hâle gelmiştir. Günümüzde ise birçok internet servis sağlayıcıları ücretiz blog açma sağlamaktadır. Bununla birlikte kullanıcıların kolaylıkla oluşturabilecekleri blogların sayısının patlamasına yol açmıştır. Eğitim sistemi içinde, bloglar nispeten yeni ve şimdiye kadar ağırlıklı olarak “kurs hedeflerine” yönelik video dersler içinde önemli bir rol oynamaktadır (Bijnens vd., 2004: 85).

Eğitim-öğretim amaçlı videoların yayınlandığı internet ortamlarını öğrenenler, masaüstü bilgisayarları dışında mobilden de takip edebilmektedirler. Mobil öğrenme, cep telefonu ya da tablet gibi taşınabilir cihazlarla öğrenme alanı oluşturarak, bu cihazları kullanmak olarak tarif edilebilir (Halls: 2012: 9). Her yerde kullanılabilen yaygın bilgisayar ağları ve esnek mobil araçları, öğrenme ortamlarının geliştirilmesini sağlar. Öğrenenler böylece öğrenme ortamında bilgisayar sistemlerinin esnekliği sayesinde öğrenme özgürlüğüne sahip olmaktadır. Mobil öğrenme ile e-öğrenmenin avantajları; esneklik, maliyet, boyut, kullanım kolaylığı ve zamanında uygulama olarak tanımlanabilir. Kullanılan cihazlar arasında cep bilgisayarı, cep telefonları, taşınabilir bilgisayarlar, tabletler sayılabilir. Böylece kablosuz kullanım ve mobil teknolojiler ile içeriklere kolayca erişilebilir ve eğitim işlevlerine katkıda bulunulabilir (Jones ve Jo, 2004: 469). Mobil öğrenmenin en önemli yararı her yerde ve her zaman öğrenmeyi sağlayabilerek verimliliği artırma potansiyelidir. Mobil öğrenme, e-öğrenmenin doğal bir uzantısıdır ve mobil aygıtlar ile öğrenme daha yaygın ve erişilebilir bir güç olmaktadır (Kossen, 2001). İnternet olanakları bulunan mobil araçlarla birlikte öğrenen yine istediği zaman ve mekânda bu taşınabilir cihazlar aracılığıyla videoları izleyerek öğrenmesini gerçekleştirebilme olanağına sahiptir. Bu yüzden video ders gibi öğretim materyalleri hazırlanırken teknik olarak tüm bu ortamlar düşünülerek hazırlanmalıdır.

SONUÇ

Teknoloji hızla değişen bir sürpriz olarak hayatın her alanını etkilemektedir. Eğitim geliştiriciler ve öğretim teknoloji uzmanları öğrenme ve öğretimi destekleyen güçlü cihazların çıkması ile bu değişime meydan okumaya devam etmektedirler. Bazı teknolojilerin yenilikçi uygulamaları ve öğrenme üzerindeki potansiyel etkisi dikkat çekici örnekler sunarak teknolojinin öğrenme ve öğretmeyi kolaylaştırdığı söylenebilir (Spector, 2010: 375). Bu teknolojilerden biri olan görsel-işitsel araçlar, öğrencilerin anlama düzeylerini artırmak için multimedya sunumları aracılığıyla

oluşan teknolojilerdir (Garzon, 2012: 20). Dijital hayatın egemen olduğu günümüz dünyasında eğitimde de bu değişimlerin olduğu görülmekte ve bu değişimlerden biri olan görsel-ışitsel materyaller kullanılarak birçok yeni ortam oluşturulmaktadır. İlk olarak radyo ile başlayan bu serüven sinema filmleri ile devam etmiş, insanlara öğretici filmler çekilerek eğitim verilmeye çalışılmıştır. Bu filmlerin ardından televizyonun ortaya çıkmasıyla eğitim programları televizyona kaymış ve bir süre bu durum devam etmiştir. Dünyada ve Türkiye’de gerek resmi kanallar aracılığıyla gerek özel kanallar aracılığıyla eğitim programları yayınlanmaya başlamıştır. Sonraki süreçte TV programlarının kayıtlarından oluşan videokasetler ortaya çıkmış ve CD, DVD’lerin gelişimiyle dijital eğitim setleri hazırlanmıştır. Bundan sonra yeni medyayla birlikte videoyu birçok yerde görmek mümkün hâle gelmiştir. İnternetin ortaya çıkmasıyla birlikte özellikle Web 2.0’ın gelişmesi izleyiciyi bu yeni medyayla daha aktif duruma getirmiştir. Örneğin bir videoyu izlerken zaman ve mekân sınırı olmaksızın durdurup-başlatma, beğenme, beğenmeme, yorum yapma gibi etkileşim unsurları yeni medyanın vazgeçilmez özellikleri arasındadır. İnternet ortamlarında Vloggingler, Facebook ve Twitter gibi sosyal medya ortamları, YouTube gibi video paylaşım siteleri ile de videolar paylaşılmaya başlanmış ve bu ortamlar günümüzde öğrenenlerin en aktif olarak kullanıldığı yerler olarak görülmektedir. Ayrıca e-öğrenme ile açık ve uzaktan eğitim yapılmakta, videolar bu ortamlarda da eğitsel materyal olarak izleyicilerin aktif olarak kullandıkları bir materyale dönüşmektedir. Yine açık ders kaynakları ile birlikte duvarsız üniversite olarak görülen özellikle dünyaca ünlü üniversitelerin kurduğu MOOC’lar aracılığıyla ders videolarının paylaşılma ortamı olduğu görülmektedir. Bu videolar sayesinde dünyanın her yerinden, her yaş ve özellikle öğrenenler oluşmakta ve eğitime büyük katkı sağlanmaktadır. Böylelikle video derslerin ağlar üzerinden paylaşılabilir özelliğinin günümüz eğitim-öğretim ortamı için önem arz ettiği görülmektedir.

KAYNAKÇA

- ABEYSEKERA, Lakman and Dawson, Phillip (2015). "Motivation and Cognitive Load in the Flipped Classroom: Definition, Rationale and a Call for Research". *Higher Education Research & Development*, 34 (1), 1-14.
- ADOBE. (2009). *Adobe Solutions for Learning Management Systems (LMS)*. USA: Adobe Systems Incorporated.
- ALİOĞLU, Nazan (2011). *Yeni Medya Sanatı ve Estetiği*. İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- ALKAN, Cevat (2011). *Eğitim Teknolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- ALPER, Ayfer (2012). *Sosyal Ağlar*. Ankara: Pelikan Yayıncılık.
- ALTUN Türker, Yasemin (2012). Uzaktan Eğitim Öğretim Yönetim Sisteminin Bulanık Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri ile Seçimi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli: Fen Bilimleri Enstitüsü.
- ARNHEIM, Rudolf (2015). *Görsel Düşünme*. (Çev. Rahmi Öğdül). İstanbul: Metis Yayınları.
- AZİZ, Aysel (1977). "Türkiye'de Radyo ve Televizyon ile Eğitim Uygulamaları". *Eğitim ve Bilim*. 2 (9), 8-14.
- AZİZ, Aysel (1995). Radyo ve Televizyon... Yasal Düzenlemeler. AÜ İletişim Fakültesi Basın Yayın Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları No: 1.
- BAKER, Ulus. (2015). *Beyin Ekran*. (Der. Ege Berensel). İstanbul: Birikim Yayınları.
- BARNIER, Lucien. ve LEBESQUE, Moruan (1972). *Dünya'da Televizyon* (Editör: Nihat Özcan), İstanbul:Yelken Matbaası.
- BERGER, John (2004). *Görme Biçimleri*, (Çev: Yurdanur Salman) İstanbul:Metis Yayınları.
- BIJNENS, Marie, VANBUEL, Mathy, VERSTEGEN, Soetkin and YOUNG, Clive (2004). *Handbook on Digital Video and Audio in Education-Creating and Using Audio and Video Material for Education Purposes*. Published by The VideoAktiv Project Socrates Minerva.
- BRIGGS Asa ve BURKE Peter (2011). *Medyanın Toplumsal Tarihi Gutenberg'den İnternete*. (Çev. Ümit Hüsrev Yolsal ve Erkan Uzun). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- BROWN, S.,R.,Hunter (2012). *Facebook As in Instrutional Tool in The Secondary Classroom: A Case Study*, Liberty University: ABD.
- CANİKLİGİL, İlker (2014). *Dijital Video ile Sinema*. İstanbul: Alfa.
- CANKAYA, Özden (2015). *Bir Kitle İletişim Kurumunun Tarihi TRT 1927-2000*. Ankara: İmge Kitabevi.
- CPB (Corporation for Public Broadcasting). (2004). TELEVISION goes to SCHOOL: The Impact of Video on Student Learning in Formal Education. <https://www.cpb.gov/research-and-statistics/television-impacts-on-student-learning>

dcmp.org/caai/nadh173.pdf

CRUSE, Emily (2011). *Using Educational Video in the Classroom: Theory, Research and Practice*. Library Video Company.1-24.

CÜNDİOĞLU, Dücan (2010). Söz Medeniyetinden Göz Medeniyetine. <http://ducanecundioglusimurggrubu.blogspot.com.tr/2012/08/soz-medeniyetinden-goz-medeniyetine.html>. Erişim Tarihi: 20.11.2017.

ÇAKIR, Mukadder (2014). *Görsel Kültür ve Küresel Kitle Kültürü*. Ankara: Ütopya Yayınevi.

ÇELİK, Levent (2009). “Öğretim Materyallerinin Hazırlanması ve Seçimi”. Özcan Demirel ve Eralp Altun (Ed.). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı*, (ss. 30-65). Ankara: Pegem Akademi.

ÇİLENTİ, Kamuran (1991). *Eğitim Teknolojisi ve Öğretim*. Kadioğlu Matbaası, İstanbul.

DABBAH, Nada and Bannan-RITland, B. (2005). *Online Learning: Concepts, Strategies and Application*. Upper Saddle River, New Jersey: Pearson Merrill Prentice-Hall.

DEMİREL, Özcan (2007). *Öğretme Sanatı*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

ELLUL, Jacques (2015). *Sözün Düşüşü*. (Çev. Hüsamettin Arslan). İstanbul: Paradigma Yayıncılık.

GARZON, Sandra de Los Angeles (2012). *The Impact of the Audiovisual Aids in the Teaching Learning Process at the Technical University of Cotopaxi During the Academic Period March-July 2012*. (Doctorate Thesis). Ecuador: Technical University of Cotopaxi.

GÖKÇE, Gürol (2012). *Televizyon Program Yapımcılığı ve Yönetmenliği*. İstanbul: Der Yayınları.

GÜRCAN, Halil İbrahim (2005). “E-kitap Yayıncılığı ve Uygulamaları”. X. Türkiye’de İnternet Konferansı, İstanbul.

HALLS, Jonathan (2012). *Rapid Video Development for Trainers: How to Create Learning Videos Fast and Affordably*. Alexandria, Virginia: ASTD Press.

JOHANSEN, J. and WİLEY, D. (2010). *Sustainable Model for OpenCourseWare Development*. Brigham Young University: BYU ScholarsArchive.

JONES, Vicki and Jo, H. Jun (December 2004), *Ubiquitous Learning Environment: An Adaptive Teaching System Using Ubiquitous Technology*, Proceedings of the 21st ASCILITE Conference, Perth, Western Australia.

KARAL, Hasan ve KOKOÇ, Mehmet (2010). “Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Ağ Siteleri Kullanım Amaçlarını Belirlemeye Yönelik Bir Ölçek Geliştirme Çalışması”. *Turkish Journal of Computer and Mathematics Education*. 1 (3), 251-263).

KARAMAN, Selçuk, AYDEMİR, Melike, KÜÇÜK, Sevda ve YILDIRIM, Gürkan (2013). “Virtual Classroom Participants’ Views For Effective Synchronous Educa-

tion Process". *Turkish Online Journal of Distance Education-TOJDE*. 14 (1), 290-301.

KAYA, Zeki (2006). Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

KILIÇ, Levend (1995). "Çoğaltım Aracından Sanat Ortamına". Levend Kılıç (Der.). *Video Sanatı-Eleştirel Bir Bakış*. (ss. 9-15). İstanbul: Hil Yayın.

KNITTLE, B. (2011). An Introduction to eBooks and eReaders. Barnstable High School. http://www.bethknittle.net/documents/Introduction_to_eBooks_and_eReaders.pdf Erişim Tarihi: 11 Aralık 2016

KOSSEN, Jeremy S. (2001), When E-learning Becomes M-learning, E-learning 2001, *Mobile e-learning Section*, PalmPower Enterprise Edition.

KUMAR, D. David (1991). "Hypermedia: A Tool for STS Education?". *Bulletin of Science Technology & Society*, 11, 331-332.

KURŞUN, Engin. & Çağiltay Kürşat (2008). "Açık Ders Kaynakları'nın Faydaları, Uygulanması Sırasında Karşılaşılabilecek Engeller ve Çözüm Önerileri Üzerine Bir Ön Çalışma". Akademik Bilişim 2008 Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale, 30 Ocak - 01 Şubat 2008 .311-315 arası.

MARDIS, Marcia A. (2009). "Viewing Michigan's Digital Future: Results of a Survey of Educators' Use of Digital Video in the USA". *Learning, Media and Technology*. 34 (3), 243-257.

MARGULIES, Anne H. (2004). A New Model for Open Sharing: Massachusetts Institute of Technology's OpenCourseWare Initiative Makes a Difference.

MASSIVE OPEN ONLINE COURSES-Higher Education's Digital Moment? www.universitiesuk.ac.uk Erişim Tarihi: 15 Eylül 2016.

MAYER, Richard .E.(2001). *Multimedia Learning*. New York: Cambridge University Press.

ONG, Walter J. (2014). *Sözlü ve Yazılı Kültür*. (Çev. Sema Postacıoğlu Banon). İstanbul: Metis Yayınları.

ORHAN, Feza ve AKKOYUNLU, Buket (1999). "Uzaktan Eğitim Yaklaşımında Temel Eğitim I. Kademe Öğretmenleri'nin Video Destekli Hizmetiçi Eğitimi". *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16-17, 134-141.

ÖZEL, Sedat (2015). "Televizyon Ekseninde İzleyici ve İnternet Üzerindeki Video Hizmetlerinin İzleyiciye Etkisi". Sedat Özel (Ed.). *Yeni Medya Çağında Televizyon*. (ss. 1-35). İstanbul: Derin Yayınları.

RADYO VE TELEVİZYONLARIN KURULUŞ VE YAYINLARI HAKKINDA KANUN, BASIN KANUNU, GELİR VERGİSİ KANUNU İLE KURUMLAR VERGİSİ KANUNUNDA DEĞİŞİKLİK YAPILMASINA İLİŞKİN KANUN, (t.y.), <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4676.html> Erişim Tarihi: 19.04.2016.

PEKDAĞ, Bülent (2010). "Kimya Öğreniminde Alternatif Yollar: Animasyon, Si-

mülasyon, Video ve Multimedya ile Öğrenme”. *Türk Fen Eğitimi Dergisi*. 7 (2), 79-110.

POSTMAN, Neil. (2012). *Televizyon Öldüren Eğlence*. (Çev. Osman Akınhay). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (1985).

REUBEN, Rachel (2008). The Use of Social Media in Higher Education for Marketing and Communications: A Guide for Professionals in Higher Education. http://www.fullerton.edu/technologyservices/_resources/pdfs/social-media-in-higher-education.pdf Erişim Tarihi: 10 Eylül 2016.

RICOY, Maria Carmen and FELIZ, Tiberio (2016). “Twitter as a Learning Community in Higher Education Tiberio Feliz”. *Educational Technology & Society*, 19 (1), ss. 237–248.

ROSE, Gillian (2007). *Visual Methodologies*. Sage Publications: London.

RTÜK, (t.y.). <https://kms.kaysis.gov.tr/Home/Goster/34819> Erişim Tarihi: 16.05.2017.

SEFEROĞLU, Sadi (2014). Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı. Ankara: Pegem Akademi.

SPECTOR, J. Michael (2010). “Learning and Instruction in the Digital Age”. J. Michael Spector, Dirk Ifenthaler, Pedro Isaias, Kinshuk, Demetrios Sampson (Eds.), *Learning and Instruction in the Digital Age* (ss. 375-379). New York: Springer Science+Business Media.

ŞAHİN, Güliz (2009). Görsel Tasarım. Serdar Perkmen ve Ayten Öztürk (Eds.). *Multimedya ve Görsel Tasarım*. (ss. 15-54). İstanbul: Profil Yayıncılık.

TURAN Alparslan (2015). Kitle İletişim Teknolojilerinin Gelişim Sürecinde ÖFM’den YEĞİTEK’e. *Uzaktan Eğitim Sayısı*. MEB: YEĞİTEK

WE ARE SOCIAL (t.y.). <http://wearesocial.com/uk/special-reports/digital-in-2016> Erişim Tarihi: 01.02.2017.

WILLIAMS, Raymond (2003). *Televizyon, Teknoloji ve Kültürel Biçim*. (Çev. Ahmet Ulvi Türkbağ). Ankara: Dost Kitabevi.

WINSTON, Brian (1995). “Brunelleshi İçin Bir Ayna”. (Çev. Levend Kılıç). Levend Kılıç (Der.). *Video Sanatı-Eleştirel Bir Bakış*. (ss. 64-75). İstanbul: Hil Yayın.

YANPAR, Tuğba (2005). Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme. Ankara: Anı Yayıncılık.

YUAN, Li and POWELL, Stephen (2013). *MOOCs and Open Education: Implications for Higher Education*. UK: Bolton University.

ZHANG, Dongsong, ZHOU, Lina, BRIGGS, Robert O. and NUNAMAKER Jr., Jay F. (2006). “Instructional Video in e-learning: Assessing the Impact of Interactive Video on Learning Effectiveness”. *Information & Management*, 43 (1), 15-27.